

Vaikų auklėjimas: Kodėl "ankstyvasis ugdymas" neduoda teigiamų rezultatų?

Remiantis raidos psichologo ir daktaro Gordon. Neufeld nuomone, galime teigti, jog vaikai turėtų pradėti lankyti mokyklą vėliau, nei mums įprasta. Gordon Neufeld mums atskleidžia, kodėl "ankstyvasis ugdymas" neteikia jokios naudos vaikams ar jų ateities perspektyvoms. Taigi panagrinėkime, kodėl valstybės nuomonė šiuo klausimu yra kitokia.

ANDREA MROZEK
Mokslinių tyrimų ir Šeimos bei Santuokos
komunikacijų instituto vadovė, Kanada

Tėvai išreiškia labai skirtingas nuomones apie vaikų leidimą į priešmokyklinio ugdymo įstaigas. Vieni sako: "Aš norėčiau, kad mano sūnus išmokytų bendrauti su kitais vaikais". Kiti priduria: "Mano duktė greitai susigėsta. Norėčiau, kad ji daugiau laiko praleistų su kitais vaikais. Tai padėtų jai "išlįsti iš kiauto". Tretieji su entuziazmu leidžia savo vaikus į darželį ar kitą ugdymo įstaigą, sakydami, jog jų vaikas to labai nori: "Mano vaikas tiesiog negali sulaukti, kada galės įsilieti į bendraamžių grupę".

Tai tik keletas pavyzdžių, su kuriais susiduriame socialinėje kasdienybėje. Dažniausiai visuomenėje taip įvardijami ugdymo įstaigų privalumai. Pagrindinis tėvų rūpestis - ar jų vaikams gera didesnėje vaikų grupėje, ar jie sutaria tarpusavyje, ar randa draugų.

Ar tai tiesa? Ar iš tiesų ankstyvas bendravimas su bendraamžiais padeda vaikams įsilieti į socializaciją? Dr. Gordon yra pasirengęs įrodyti, kad mūsų bandymai integruoti vaikus į socializaciją anksčiau, nei jie tam pasirengę, yra netikslingi.

Apibrėžkime, kas yra socializacija

Žodis socializacija gali reikšti skirtingus dalykus skirtingoms žmonių grupėms.

Kai kalbama apie mažus vaikus, Dr. Neufeld mums padeda suprasti, ko tikrai neturėtume vadinti "socializacija":

"Pats didžiausias visų laikų mitas yra tas, jog žmonės galvoja, kad bendravimas su kitais reiškia integravimąsi į socialinę aplinką."

Raidos psichologas Urie Bronfenbrenner paaiškina, ko nereikėtų painioti su socializacija: "Turėtų būti aišku, kad būti socialiu, nereiškia būti civilizuotu. Nacių

jaunimas taip pat buvo socializacijos proceso produktas."

Sėkmingos socializacijos tema yra ypatingai aktuali dabar, kai žiniasklaidoje ir įvairiose ugdymo įstaigose nuolat susiduriame su labai skaudžia patyčių problema.

Dr. Neufeld ir jo kolegos, dirbantys Neufeld Institute, teigia, jog socializacija yra daug sudėtingesnis procesas, nei bendravimas ir sutarimas su žmonėmis. **Tikroji socializacija - tai procesas, kuris moko mus bendrauti su kitais, išliekant tiesoje su savimi.**

Nuo čia ir pradėkime

Dr. Neufeld aprašo mokytoją, kuris negali išreikšti savo požiūrio, bijodamas sukelti konfliktą. Įsivaizduokime mokytojų susitikimą, kuriame pedagogas renkasi tylėti vien dėl to, kad nedrįsta prieštarauti kitų nuomonei. Tai iš tiesų kuria mandagaus žmogaus, šalia kurio lengva ir malonu būti, įspūdį. Bet tuo pat metu mokytojas tarsi perduoda mokiniams žinią, jog taip elgtis yra teisinga. Tačiau tiesa yra tai, jog toks mokytojas negali pripažinti ir išlaikyti savo identiteto, ypač iškilus sudėtingesnei situacijai.

Pastovus nesipriešinimas kitų nuomonei ir buvimas "malonių", nereiškia nieko kito, o tik šauniai užmaskuotą nebrandumą. "Brandi asmenybė sugeba priartėti prie kitų, jaustis lygiaverčiu partneriu ar pašnekovu, neprarandant savo požiūrio ar identiteto", aiškina Dr. Neufeld.

Jis taip pat priduria, kad asmenybė, kuri yra "maloni" ir "mėgiama" susiduria su didžiulėmis problemomis, kai reikia išlikti diplomatišku, neprarandant savo vientisumo. Tad pasvarstykime, jei ši saviraiškos forma yra sudėtinga suaugusiems, kaip su ja gali susitvarkyti vaikas?

Stumti vaiką į socializaciją, kai jis tam nėra pasirengęs, yra didelė nuodėmė. Bent jau taip sako didieji raidos psichologai. Jeigu vaikas dar nesuvokia ir nejaučia savo paties asmenybės, savojo "Aš", tai ankstyva socializacija gniuždo jo individualumą, o ne šlifuoja ir integruoja, kaip buvo manyta anksčiau. Tai tiesiog "sutraiško" jų individualumą ir jie tampa tokie kaip kiti.

Pradėkime nuo "prisirišimo"

Viena iš diskutuotinų problemų yra ta, jog esant grupei mažų vaikų, jie perima vienas kito požiūrį, arba psichologinį žemėlapi, prisirišdami vieni prie kitų. Sėkmingos raidos atveju, vaikai turėtų prisirišti prie tėvų, nes tai yra artimiausi jiems žmonės.

Prisirišimo koncepcija, sukurta ir išanalizuota psichologo John Bowlby, reiškiasi per instinktą, kuris skatina suaugusį rūpintis vaiku. O vaikas intuityviai atsiveria to rūpesčio ir artumo priėmimui, tuo pačiu išsiugdydamas savybę - būti artimu su kitu.

Kiekvienas vaikas turi sėkmingai pereiti ankstyvojo prisirišimo prie suaugusio fazę, tam kad besiformuodamas įgytų gilesnį pasitikėjimą kitu žmogumi ir galėtų toliau sėkmingai vystyti savo emocinį intelektą. Dr. Bowlby teigia, jog sėkmingai įvykęs ankstyvasis prisirišimas prie suaugusiojo, nulemia tolimesnes žmogaus galimybes išlikti artimame ryšyje su kitais žmonėmis.

Bendrai apžvelgus, žmogus yra labai sociali ir linkusi į bendravimą būtybė. Bet kai kuriuos santykius mes išskiriame iš įprastinių ir jiems suteikiame ypatingą poziciją bei prioritetus. Būtent per šiuos santykius mes labiausiai tobulėjame ir išsiugdome savo asmenybės suvokimą.

Todėl vaikui yra labai svarbu, kad objektas prie kurio jis galėtų prisirišti ir išsiugdyti jam reikiamas savybes, būtų nekintantis ir patvarus.

Tą rolę geriausiai atlieka tėvai. Tik per artimus ir ilgalaikius ryšius mes užaugame ir įgyjame pasitikėjimą savimi, išmokstame spręsti daugybę gyvenime išskylančių situacijų bei konfliktų, ir suformuojame požiūrį apie tai, kas mums, jau suaugusiems, reikš "artimi gilūs ryšiai".

Vaikus prižiūrinti auklėtoja taip pat negali tapti tuo žmogumi, nes jai tai yra tik darbas. Auklėtojos keičia darbo vietas, persikelia į kitus miestus ir dažnai išeina iš vaiko gyvenimo, jam dar neįveikus saugaus prisirišimo periodo.

Labai svarbu pabrėžti, kad svarbiausi asmenys mūsų aplinkoje, su kuriais praleidžiame daugiausiai laiko ir juos mylime, išlieka mūsų gyvenimuose gana ilgai. Tokie ryšiai yra saugūs ir patvarūs. **Žmonės, kurie atsiranda ir išnyksta iš mūsų aplinkos, negali ir neturėtų tapti "prisirišimo objektais" mūsų vaikams.**

Tai viena iš priežasčių, dėl kurios auklėtoja taip pat neturėtų tapti vaiko "prisirišimo objektu" ar mėginti jam atstoti tėvus. Darbas tėra tik darbas – darbuotojai keičia darbo vietas, keliauja ir panašiai.

Helena Ward nepriklauso jokiai psichologijos atšakai ir yra atstovaujanti paprastus žmones. Ji taip pat yra asociacijos "Pirmumas vaikams" prezidentė. Helena mums labai gerai paaiškina ryšį tarp "prisirišimo" ir "socializacijos": "Kad vaikas galėtų susiformuoti kaip pilnavertė asmenybė, jis turi būti šalia patikimo suaugusiojo, kuris yra stabilus ir atliepiantis, o ne šalia savo bendraamžių". Ji tęsia: "Jeigu ankstyvoje vaiko raidoje toks suaugęs pradingsta dėl kokios nors priežasties, kaip sakykime mirtis, liga, ar tiesiog vaiko ankstyvas atidavimas į ugdymo įstaigą, vaikui lieka vienintelis kelias – prisirišti prie kitų vaikų. Tuomet pradeda formotis žmogus, kurį juokaudami galime pavadinti "mūsų valdovu". "Mūsų valdovas" negali skleistis iš vidaus, reikštis ar tyrinėti tik jam priklausančių savybių ar patirčių. Jo socializacija ir savęs pažinimas sustoja ir tolesnį jo formavimąsi nulemia bendraamžių kopijavimas. Tokią vaiko vystymosi raidą galime pavadinti "anti-raida".

Jeigu tėvai nežino apie "sėkmingo prisirišimo stadiją", tai jie tiesiog interpretuoja neigiamus reiškinius, kaip teigiamus, nesuprasdami, kaip tai įtakoja jų vaikų vidinio pasaulio formavimąsi. Trijų metų vaikas, kuris negali sulaukti, kada bus nuvestas į darželį, gali būti jau prisirišęs prie bendraamžių, nes mes visuomet norime būti su tais, su kuriais išvystome artimus ir saugius ryšius.

Taigi, štai kur yra problemos esmė: tokie vaikai jaučia priešišumą suaugusiems, jiems sunku mokytis ir vystytis, nes jų autoritetu jau yra tapę, kiti vaikai.

Kultūros praradimas

Kai maži vaikai praleidžia daug laiko su bendraamžiais, jie tiesiog atkartoja tai, ką mato

aplinkoje. Dr. Neufield kalba apie tai, kaip apie kultūros "ne spalvingumą", suvienodėjimą. Jis sako: "Šiandienai mes turime "vaikišką kultūrą". Tai didžiulė krizė, kurią galime stebėti Europoje, o taip pat ir Šiaurės Amerikoje. Kalbama apie jaunimą, kuris negali integruotis į spalvingą socialinę aplinką, nes jie kuria naują kultūrą, kuri tėra vienas kito kopijavimas, prasidėjęs ankstyvoje jų vystymosi stadijoje.

Toliau galime užduoti sau klausimą, ar tokiu būdu mes kuriame naują ir nebrandžią visuomenę? Šiuo atveju vaikai susiformuoja labai vienpusiškai ir jų įnašas į visuomeninę kultūrą yra iškreiptas nebrandumo. O tai reiškia atsakomybės trūkumą ir ryšio tarp savęs ir aplinkos praradimą.

Įvairovės skatinimas

Šiandieniniame pasaulyje mes labai daug kalbame apie įvairovę. Įvairovė mums svarbi, mes jos ieškome, ją gerbiame, džiaugiamės, kai ji reiškiasi ir skleidžiasi aplink mus. Bet kai atiduodame savo vaikus į ugdymo įstaigas, apie įvairovę net nesusimąstome. **Taigi, dabar atėjo laikas tą išgirsti: ankstyvas vaikų patalpinimas dar nesusiformavusių asmenybių grupėje (dienos priežiūros centruose ar darželiuose), kol jie dar nesugeba atrasti savo unikalios išskirtinės asmenybės, sukuria tik tapatinimąsi su kitais, o ne individualybę.**

Tuo pat metu galime pakalbėti ir apie šalis, kurios tai supranta ir integruoja savo vaikus į ugdymo įstaigas tik sulaukus šešerių. Tuo galime įsitikinti panagrinėję Kanados istoriją.

Kad ir kaip ironiškai nuskambėtų, bet tie, kurie skatina mokymą namuose, yra teisingos socializacijos šalininkai. Vienoje iš savo knygų "Mokymasis namuose ir Socializacijos klausimas" autorius Richard G. Medlin paaiškina, kaip sveika socializacija siejasi su mokymusi namuose: "Namuose besimokantys vaikai yra labai artimai susiję su aplinka ir juos supančia bendruomene. Jie nėra izoliuoti. Atvirkščiai, jie turi ir įgyvendina žmogui duotą galimybę pažinti ir artimai susidraugauti su įvairiausiais žmonėmis."

Kitas vaikų raidos tyrėjas Larry Edward Shyers savo doktorantūrinėje tezėje palygino tradicinės mokyklos ir namuose apmokytus vaikus. Jis padarė išvadą, jog pažvelgus į pasitikėjimo

savimi aspektą, skirtumo nebuvo.

Pagrindinė socializacijos problema mokyklose yra ta, jog vaikai sukuria labai nepastovias draugystes. „Vaikų taip vadinami "draugai" iš tiesų nėra jų tikrieji pasirinkti draugai. Tai nėra draugas iš didžiosios raidės. Tai nėra subrendusios asmenybės, kurios gali suprasti kito žmogaus jausmus, atjausti skausmą ar priimti kitokią nuomonę. Tai tiesiog vieno vaiko noras būti tokiu pat, kaip kitas. Tad tame nėra nieko gilaus“, teigia profesorė Ward.

Rezultate turime labai mažai vietos individualiai asmenybės raiškai, daro išvadą profesorė Ward.

Kur sudūžta vaikystė

1988 metais vaikų psichologas David Elkind rašė apie šių dienų "Skubinamą vaiką": „**Mes vėl išgyvename vieną tų istorijos laikotarpių, kaip ir prieš kelis dešimtmečius industrinės revoliucijos laikais, kai vaikai buvo, o dabar ir vėl tapo visuomenės neramumo aukomis. Šiai dienai mes kuriame skubinamą vaiką, kuris yra ruošiamas stresui, neramumams ir greitiems vartotojiškiems išgyvenimams.**“

Savo darbuose Elkind išreiškė susirūpinimą, jog su vaikais elgiamasi, kaip su mini suaugusiais. Mūsų atžalų vaikystė labai panaši į sumažintą suaugusiojo gyvenimą, kuris pilnas skubėjimo ir akademinio spaudimo. O visuomeninės vaikų priežiūros įstaigos tik padeda tai sustiprinti ir įgyvendinti. Net vaikų sporto komandos ir uniformos tarsi sudėlioja vaikus į tam tikras varžymosi zonas, o silpnesnius apskritai "išmeta" iš žaidimo. Vaikų drabužiai yra tarsi mažesni suaugusiojo rūbo variantai. Taigi Elkind mums parodo, kad situacija, buvusi prieš du dešimtmečius, nelabai tepasikeitė.

Bendrai paėmus, yra surinkta gana nemažai įrodymų, jog vaikams yra taikomi suaugusiųjų standartai. Tokia informacija yra nuolat papildoma. Mokytojai ir pedagogai yra apklausiami įvairiomis anketomis apie vaikų fizinį ir akademinį efektyvumą, diskutuojama apie jų emocinę būseną ir daromos išvados, kame vaikai "atsilieka".

Dauguma informacijos yra interpretuojama klaidingai ir ji yra panaudojama priešingiems tikslams. Pvz. Ontario valstijoje specialusis premjero patarėjas McGuinty išreiškė norą sukurti mokyklas, kuriose vaikai galėtų praleisti visą dieną, galbūt net visus metus ir ten galėtų įgyti „mokyklinį raštingumą“.

Kai, visai neseniai, Qubeco ateities atstovas Fracois Legault pasiūlė, kad vidurinė mokykla turėtų prisiderinti prie darbo grafikų, t.y. nuo 9-nių iki 5-ių, kai kurie, diskutuojantys tuo klausimu, išreiškė galias abejones. Realybė yra tokia, jog dauguma mokinių jau ir taip patiria gana ilgą "darbo dienas". Beveik tą patį galime pasakyti ir apie ikimokyklinukus. Vaikų dienos yra suplanuotos "nuo...iki" , o būti tiesiog nerūpestingu vaiku laiko nebelieka.

Kada mes pasukome „prieš" vaikus?

Priežastys tam yra gana įvairios. Vis dėl to viena svarbiausių priežasčių yra ta, jog tėvams yra daromas spaudimas dirbti visą darbo dieną. Šių dienų visuomenėje reikalinga darbo jėga, kuri atima galimybę saugiam tėvų ir vaikų prisirišimui. Mažas gimstamumas Kanados šalyse tik patvirtina visuomenės poreikį didesnei darbo jėgai. Tad abiems tėvams dirbantiems pilną darbo dieną, nėra kada prižiūrėti savo vaikų, todėl jie paliekami dienos priežiūros centruose visai dienai.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog tai neturi nieko bendro su sėkminga vaiko raida. Tačiau giliau paanalizavus situaciją, paaiškėja, kad vėliau susikuria tokia sistema, kuri tiesiog įtraukia tėvus į nuolatinį vaikų priežiūros centro naudojimą. Galime peržiūrėti ir įvairius mokesčius bei mokesčių gražinimo sistemas. Ilgainiui nesunku pastebėti, kad tėvai neturi kitos galimybės, kaip tik pamiršti apie individualius šeimos ir vaikų poreikius, nes viskas sukasi tik apie du pilnus tėvų darbo etatus.

Kažkada, paklaustas apie ankstyvojo mokymo naudą vaikams, Dr. Neufield atsakė: „**Nemanau, kad yra reali ankstyvojo ugdymo nauda. Tokiu būdu tėvai tiesiog išlaisvina save nuo atsakomybės už vaikų raidą. Tai neturi nieko bendra su**

tėvyste ar vaiko poreikiais.“

Ką daryti?

Dr. Neufield pabrėžia, kad vaikams yra daug svarbiau, kas yra jų tėvai, nei ką jie veikia gyvenime.

Visi šie tyrimai buvo atlikti ne tam, kad sukeltų tėvams paniką, jog jų vaikai eina į darželius ar dienos centrus. Vis tik yra svarbu ir įdomu pažvelgti į priežastis bei situacijas, dėl kurių mūsų vaikai lanko šiuos centrus. Aplinkoje yra daugybė tėvų, kurie veda vaikus į tokius centrus dėl sėkmingo socializavimosi. O būtent į tai mes ir siūlome atidžiau pasižiūrėti.

Na, o tėvams, kurių vaikai jau yra dienos centruose ir darželiuose, galbūt būtų vertinga pasigilinti, ar tikrai svarbu vaikui papildomai mokytis? Gal protingiau būtų tiesiog pasidomėti jų saugaus prisirišimo problema. Gana dažnai tėvai "spaudžia" auklėtojas mokyti jų vaikus ankstyvose raidos etapuose. Dažnai tėvai išreiškia nepasitenkinimą mokytojais vien dėl to, kad jų vaikų pažymių knygelėse atsiranda prasti pažymiai.

Tėvai turėtų vengti lygiuotis į bendrą sistemą, kuri taikoma visiems stereotipams. Tai bendra rūšiavimo sistema, kuria vyriausybė siekia suvienodinti kiekvieną šeimą. Kaip pastebėjome, ši sistema yra mažiau asmeniška ir atitolina vaikus nuo tėvų.

Galbūt labiau pasigilinę pastebėtume, jog šalimais gyvena kaimynė, kuri sutiktų prižiūrėti jūsų vaikus, kartu su savaisiais. Tai tikrai būtų geresnis ir asmeniškesnis variantas, nes toks žmogus pažįsta jus ir jūsų vaikus asmeniškai.

Gana ilgai ši sistema buvo vadinama "nekontroliuojama", ypač tų, kurie buvo linke sukurti dienos priežiūros centrų sistemą ir joje įdarbinti profsajungų darbuotojus. Kadangi ši sistema nebuvo plačiai išdiskutuota žiniasklaidoje, kaip "nekontroliuojama", ilgainiui ji buvo pavadinta "pavojinga". Bet savo išrašuose Helen Ward sako, jog dauguma sistemų yra „nekontroliuojamos“ ir, jeigu imti tik dienos priežiūros sistemą, tai nesukelia ypatingai didelio pavojaus. Helen Ward tiesiog kviečia tėvus peržvelgti visą į vaikus nukreiptą sistemą ir kritiškai ją išanalizuoti, nesvarbu, ar ji yra reguliuojama vyriausybės bei kitų institucijų.

Yra keletas aspektų, svarstomų politikoje, kurie tarsi žada peržvelgti sistemos trūkumus ir ištaisyti žalą. Šeimos pajamų padalijimas, leidžia tėvams mokėti mažiau mokesčių. Kuo daugiau pinigų lieka tėvų piniginėse, tuo daugiau jie turi galimybių rinktis.

Dr. Neufield sako, jog sveiki tėvų ir vaikų santykiai yra išvystomi per šešis pirmuosius jų gyvenimo metus. **„Tai labai paprasta“, sako Dr. Neufield, „jeigu vaikas įveikia svarbiausias saugaus vystymosi fazes, penktųjų metų pabaigoje jis jau pasirengęs emociniam intymumui. Sulaukęs tokio amžiaus, vaikas jau būna atidavęs savo širdį tam, kam ji turi priklausyti ir tai yra neįtikėtina svarbi jo gyvenimo dalis... Pirma ir svarbiausia žmogaus gyvenimo dalis yra užaugti saugiuose, giliuose emociniuose santykiuose su tais, kurie privalo mums suteikti stabilumą, t.y. su tais, kurie mus augina. Ir būtent į tai mes turime atkreipti dėmesį. Jeigu mes nuoširdžiai į tai įsigilintume, išsiųstume savo vaikus į mokyklas vėliau, nei mums buvo įprasta iki šiol.“**